

Zəngəzur dəhlizi (TRIPP): yeni əməkdaşlıq və təhlükəsizlik aləti...

Yaxın Şərqdə baş verən hadisələr təbii olaraq regional proseslərə təsir göstərir – bəzən, bu, yalnız hərbi-siyasi prizma ilə izah edilsə də, konturlar daha genişdir. 2025-ci ilin sonuna qədər global əməkdaşlıq imkanlarının yeni alətlərinin formalaşdırılması prosesi sürətlə inkişaf edirdi – yeni dövəmdə perspektivlər, gözləntilər və reallıqlar üzərindən bu müstəvinin formalaşdırılması üzərində strateji fəaliyyət ortaya qoyulurdu. Amma son iki ayda baş verənlərə daha geniş miqyasda baxdıqda aydın olur ki, bu qarşıdurmalar həm də global iqtisadi nizamə yeni ştrixlər gətirir. Sırr deyil ki, müasir dövrün əsas mübarizəsi enerji resurslarına və ticarət yollarına nəzarət uğrunda aparılır. Tarix boyu böyük güclərin rəqəbat meydanı olan əsas marşrutlar bu gün də global geosiyasətin taleyini müəyyənəldir. Son dövrlərdə baş verən hadisələrin xronoloji ardıcılığına nəzər saldıqda qarşıdurmaların bir neçə strateji ticarət xətti ətrafında cəmləşdiyini görmək mümkündür:

- Süveyş kanalı üzərində yaranan gərginliklər;
- Mərkəzi Avropa - Arktika istiqamətində formalaşan Şimal ticarət marşrutu ətrafındakı müharibə;
- Yaxın Şərq və Hind okeanı istiqamətindəki Cənub ticarət xəttinin təhlükə parametrlərinin yüksəkliyi;
- Atlantik okeanı ilə Sakit okeanı birləşdirən Panama kanalının strateji əhəmiyyəti bu mənada xüsusi yer tutur. Bu marşrutların hər biri global logistika sisteminin vacib komponentidir və bu xətlər üzərində yaranan istənilən siyasi və ya hərbi gərginlik dünya iqtisadiyyatının ritminə birbaşa təsir göstərir.

Məhz belə bir şəraitdə yeni və daha təhlükəsiz logistika marşrutu olaraq Zəngəzur dəhlizi (TRIPP) diqqət mərkəzinə düşür. Avrasiyanın mərkəzində yerləşən və Şərqlə Qərbin təbii qovşağı sayılan Azərbaycan yeni iqtisadi düzənin formalaşmasında xüsusi rol oynamağa başlayıb. Azərbaycanın coğrafi mövqeyi, inkişaf etmiş nəqliyyat infrastrukturunu və siyasi sabitliyi onu global logistika sisteminə vacib həlqəyə çevirir.

Bakı qovşağı yaradıb...

Hazırkı konfrantasiyaların fonunda Zəngəzur dəhlizi (TRIPP) bütövlükdə Avrasiya məkanında ticarət xəritəsini dəyişdirə biləcək strateji təşəbbüsə çevrilir. Əlverişli və qısa ticarət marşrutlarının axtarıldığı bir dövrdə bu dəhliz Şərqlə Qərb arasında ən rəasional alternativlərdən biri kimi ön plana çıxır. Azərbaycanın Şərq-Qərb və Şimal-Cənub nəqliyyat dəhlizləri üzrə yaratdığı müasir logistika infrastrukturunu da bu təşəbbüsün reallaşması üçün möhkəm ba-

za formalaşdırır.

Xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycanın 2020-ci ildə Vətən müharibəsində qazandığı qələbə və 2023-cü ilin sentyabrında ölkə ərazisində separatizmin tamamilə aradan qaldırılması regionda təhlükəsizlik mühitini köklü şəkildə dəyişdirdi. Bu proses Cənubi Qafqazda yeni siyasi reallıqlar formalaşdırdı və regionun iqtisadi potensialının açılması üçün yeni imkanlar yaratdı. Artıq

Zəngəzur dəhlizi (TRIPP) bütövlükdə Avrasiya məkanında ticarət xəritəsini dəyişdirə biləcək strateji təşəbbüsə çevrilir. Əlverişli və qısa ticarət marşrutlarının axtarıldığı bir dövrdə bu dəhliz Şərqlə Qərb arasında ən rəasional alternativlərdən biri kimi ön plana çıxır. Azərbaycanın Şərq-Qərb və Şimal-Cənub nəqliyyat dəhlizləri üzrə yaratdığı müasir logistika infrastrukturunu da bu təşəbbüsün reallaşması üçün möhkəm baza formalaşdırır

Cənubi Qafqaz yalnız geosiyasi rəqəbat zonası deyil, həm də global ticarət və əməkdaşlıq üçün perspektivli məkan kimi xarakterizə olunur. Bu təşəbbüs global iqtisadi münasibətlərin yeni mərhələsinin mühüm elementinə çevrilir və Avrasiyanın iqtisadi inteqrasiyasında yeni bir səhifə açır.

Azərbaycanın formalaşdırdığı Cənubi Qafqaz reallıqları

Zəngəzur (TRIPP) dəhlizinin hazırkı dövəmdə real çıxış yolu olmasını şərtləndirən amillərə nəzər salsaq, bir sıra elementləri vurğulamalıyıq - ilk növbədə Vətən müharibəsindən sonra Cənubi Qafqaz regionunda formalaşan yeni təhlükəsizlik mühiti bölgənin geosiyasi və iqtisadi mənzərəsinə köklü şəkildə dəyişdirdi. Azərbaycanın əldə etdiyi qələbə Mərkəzi Asiyadan keçən və Çin iqtisadi məkanını Qərb bazarları ilə birləşdirən ticarət xəttinin məhz bu regiondan keçməsinə zəruri etdi. Bu marşrut Çin - Mərkəzi Asiya - Cənubi Qafqaz - Kiçik Asiya - Avropa istiqamətində formalaşan geniş logistika sisteminin əsas komponentlərindən biri kimi çıxış edir. Azərbaycan isə bu sistemin əsas koordinasiya mərkəzidir - Bakı həm siyasi təşəbbüsləri, həm də həyata keçirdiyi iri infrastruktur layihələri vasitəsilə regionun tranzit potensialını reallaşdırmağa nail olub. Zəngəzur dəhlizi (TRIPP) isə bu logistika sisteminin tamamlayıcı elementi kimi xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Bu dəhliz Cənubi Qafqazın uzunmüddətli sülh və əməkdaşlıq platformasına çevrilməsi üçün real mexanizmdir:

- Dəhliz region ölkələri arasında iqtisadi qarşılıqlı asılıqlı artıraraq münəqışə risklərini minimuma endirir;

- Dəhliz global tərəfdaşlığın qütblərərəsi imkanlarını genişləndirir.

- Bu layihə Türkiyə ilə Avropa arasında yeni iqtisadi mərhələnin başlanmasına şərait yaradır. Türkiyənin Avropa üçün vaciblik indeksini artırır.

- Nəhayət, ən mühüm amillərdən biri dəhliz Çin ilə Qərb arasında iqtisadi sabitliyin qorunmasına xidmət edir. Al-

ternativ və təhlükəsiz ticarət marşrutunun mövcudluğu global logistika sisteminin dayanıqlığını oturdurur. Göründüyü kimi, Bakının təşəbbüsü ilə irəliləyən bu layihə yalnız regional nəqliyyat xətti deyil, həm də geniş mənada yeni təhlükəsizlik və əməkdaşlıq konsepsiyası kimi qiymətləndirilə bilər.

İqtisadi səmərəlilik indeksi yüksəkdir

Zəngəzur dəhlizinin (TRIPP) izahı siyasi və geosiyasi baxımdan daha çox iqtisadi səmərəlilik baxımından verilməlidir. Müasir global iqtisadi sistemdə logistika xərcələrinin azaldılması və ticarət marşrutlarının optimallaşdırılması dövlətlərin iqtisadi strategiyalarında əsas prioritetlərdən biri hesab olunur. Bu baxımdan, Zəngəzur dəhlizi (TRIPP) digər alternativ marşrutlarla müqayisədə bir sıra mühüm üstünlüklərə malikdir.

- Marşrut coğrafi baxımdan daha qısa olmaqla yük daşımalarının vaxtını əhəmiyyətli dərəcədə azaldır. Vaxt faktoru isə beynəlxalq ticarətdə ən vacib amillərdən biridir. Yüklərin daha qısa müddətdə çatdırılması həm logistik xərcləri azaldır, həm də ticarət döviyyəsinin sürətini artırır.

- Marşrutun geniş coğrafi əhatəyə malik olması xüsusi üstünlükdür. Zəngəzur dəhlizi (TRIPP) yalnız Cənubi Qafqaz ölkələri üçün deyil, həm də Mərkəzi Asiya dövlətləri, Türkiyə, Yaxın Şərq və Avropa üçün strateji əhəmiyyət daşıyır. Bu dəhliz vasitəsilə formalaşacaq logistika şəbəkəsi Avrasiyanın böyük bir hissəsini əhatə edə bilər;

- Marşrutun dayanıqlılığı da diqqətə cəlb edən məsələlərdəndir. Bununla yanaşı, Zəngəzur dəhlizi yalnız tranzit marşrutu deyil, həm də yeni iqtisadi imkanların formalaşmasına şərait yaradır. Dəhliz boyunca logistika mərkəzlərinin, sənaye zonalarının və yeni iqtisadi klasslərin yaradılması regionun iqtisadi inkişafını sürətləndirə bilər. Təsədüfi deyil ki, Bakının Zəngəzur dəhlizi (TRIPP) ilə bağlı oratya qoyduğu mövqədə bu amil xüsusən parlaq şəkildə vurğulanır.

- Qlobal Cənub ölkələri üçün də bu layihə xüsusi maraq doğurur. Körfəz ölkələri, Yaxın Şərq dövlətləri və Asiyanın bir sıra iqtisadi mərkəzləri üçün Avropaya çıxış imkanlarının genişlənməsi yeni ticarət perspektivləri yaradır.

Ortaya çıxan nəticə onu göstərir ki, Zəngəzur dəhlizi (TRIPP) global logistika sisteminin effektivliyini artıran mühüm element kimi qiymətləndirilir. Bu layihə regionun iqtisadi inkişafına güclü impuls verir.

Zəngəzur dəhlizi (TRIPP) ətraf katalizmlərdən təsirlənməyəcək...

Təhlükəsizlikdən bəhs açarkən ətrafımızda baş verən proseslərin nəzərə alınması da zəruri şərtə çevrilir. Ənənə-

Azərbaycanın müəllifi olduğu reallıqlar gərginliklərə tabe olmur - əksinə, sabitləşdirici faktora çevrilir

vi olaraq baş verən katalizmlər və regional gərginliklər çox vaxt iri iqtisadi layihələrin reallaşmasına, fəaliyyətinə bu və ya digər şəkildə təsir göstərir. Yaxın Şərqdə davam edən münəqışələr, böyük güclər arasında artan rəqəbat və müxtəlif regionlarda müşahidə olunan siyasi qeyri-sabitlik beynəlxalq ticarət marşrutlarının təhlükəsizliyini daim gündəmdə saxlayır. Hətta bəzi iqtisadçı ekspertlər regionun müəkkəb geosiyasi vəziyyətini nəzərə alaraq marşrutun gələcəyi ilə bağlı müəyyən risklərin mövcudluğunu da istisna etmirlər.

Amma bu belə deyil - Azərbaycanın bölgədə yaratdığı təhlükəsizlik mühiti və həyata keçirdiyi sabitlik siyasəti regionun logistika layihələri üçün etibarlı platformaya çevrilməsinə imkan verir. Zəngəzur dəhlizinin (TRIPP) də ən böyük üstünlüklərindən biri regional gərginlikləri azaltmaq potensialıdır. İqtisadi əməkdaşlıq və qarşılıqlı maraqların güclənməsi siyasi qarşıdurmaların zəifləməsinə gətirib çıxarır. Tarix də göstərir

ki, iqtisadi inteqrasiya münəqışələrin qarşısını alan ən effektiv mexanizmlərdən biridir. Digər tərəfdən, bu dəhliz Qərb və Çin arasında mövcud olan Şimal-Cənub ticarət marşrutları ilə inteqrasiya imkanlarını da genişləndirə bilər. Bu isə Avrasiyada daha çevik və çoxşəxli logistika şəbəkəsinin formalaşmasına şərait yaradır. Beləliklə, Azərbaycanın müəllifi olduğu reallıqlar gərginliklərə tabe olmur - əksinə, sabitləşdirici faktora çevrilir.

Yeni enerji marşrutlarının dəstəksizi...

Zəngəzur dəhlizinin (TRIPP) öz analogiyalarından əsas fərqi genişspektrli olmasıdır. Dəhliz yalnız nəqliyyat və logistika layihəsi kimi deyil, həm də enerji əməkdaşlığının genişləndirilməsi baxımından mühüm platforma kimi çıxış edə bilər. Təsədüfi deyil ki, Azərbaycan artıq uzun illərdir ki, Avropanın enerji təhlükəsizliyinin təmin olunmasında mühüm rol oynayır. Xəzər hövzəsinin enerji ehtiyatlarının beynəlxalq bazarlara çıxarılması üçün həyata keçirilən layihələr ölkəni regionun əsas enerji mərkəzlərindən birinə çevirib. Bu baxımdan yeni nəqliyyat və kommunikasiya marşrutlarının yaradılması enerji layihələrinin də genişlənməsinə əlavə imkanlar yaradır. Müasir dövrdə regional konfrantasiyalar zamanı ənənəvi enerji marşrutlarının bağlanması təsirləri açıq şəkildə hiss olunur.

Zəngəzur dəhlizi (TRIPP) vasitəsilə yalnız ənənəvi enerji resurslarının deyil, həm də "yaşıl enerji"nin Avropa bazarlarına çatdırılması perspektivləri də mövcuddur. Azərbaycan son illərdə bərpa olunan enerji sahəsində böyük layihələr həyata keçirir və bu istiqamətdə beynəlxalq tərəfdaşlarla əməkdaşlıq edir. Qarabağ və Şərqi Zəngəzur bölgələrinin "yaşıl enerji zonası" elan edilməsi də bu strategiyanın mühüm elementlərindən biridir. Bu baxımdan Zəngəzur dəhlizi (TRIPP) yeni enerji xətlərinin çəkilməsi üçün əlverişli marşrut hesab olunur. Elektrik enerjisi ötürmə xətləri, enerji infrastrukturunu və digər texniki layihələr bu dəhliz boyunca inkişaf etdirilə bilər.

Münəqışə riskini azaldan amil...

Bu gün global düşüncədə ən aparıcı element sayılan ticarətin davamlılığını təmin etmək strateji zərurət halına gəlib. Zəngəzur dəhlizi (TRIPP) isə Avrasiya məkanında bu məsuliyyəti üzərinə götürə bilər. Çünki Zəngəzur dəhlizi (TRIPP) yalnız regional təşəbbüs deyil, həm də global logistika sisteminin şəxələndirilməsinə xidmət edən strateji layihədir. Eyni zamanda, bu layihə regionda sülh və əməkdaşlığın möhkəmlənməsinə də xidmət edə bilər. İqtisadi inteqrasiyanın güclənməsi, qarşılıqlı ticarətin artması və regional layihələrin genişlənməsi münəqışə risklərini azaldan əsas amillərdən biridir.